

TAR IBOLYA

Boccaccio és Christine de Pizan a híres nőalakokról (*De mulieribus claris* és *La Cité des Dames*)

Christine de Pizan igen termékeny író, egyben a feminista irodalom egyik első képviselője. A nők védelmében írott La Cité des Dames című művében antik auktorok, illetve Boccaccio több, női hősöket bemutató műve, de főleg a De mulieribus claris alapján válogat ki híres nőalakokat, de szerepüket és sorsukat merőben másképp értelmezi, mint az előképként szolgáló olasz humanista. A tanulmány bemutatja a La Cité des Dames szerkezetét, invenciózus felépítését, majd Dido és Lucretia példáján keresztül világítja meg Boccaccio és Christine de Pizan eltérő megközelítését.

Kulcsszavak: Boccaccio, Christine de Pizan, nőgyűlölet, feminista irodalom

Ha szemügyre vesszük a Christine de Pizan *La Cité des Dames* című művével kapcsolatos szakirodalmat, azt találjuk, hogy minden szerző megjegyzi: Christine Boccacciótól nem is egy művet ismert és használt fel (elsősorban a *De mulieribus claris*, továbbá a *De casibus virorum illustrium* és természetesen a *Dekameront*), de szemben a latin nyelvű munkáiban Hieronymus és Euszébiosz nyomán kronológiai rendet alkalmazó Boccaccióval, Christine jelentős vagy kevésbé jelentős változtatásokat hajtott végre a mindkettőjük számára alapul szolgáló mítoszokon és törtétiákon, de a boccacciói feldolgozáson is. Ami a francia szerzőnőt illeti, ő a kronológiai rend helyett más szerkesztési elvet alkalmaz, azonban Boccacciótól sem lehet elvitatni a kronológiai túl egyéb szempontok érvényesítését. Az alapanyagot mindketten saját céljaiknak megfelelően rendezték és alakították át.

A *De casibus virorum illustrium*on 1355–1360 között és 1373–1374-ben, a *De mulieribus clarison*¹ 1361 és 1375 között dolgozott Boccaccio, aki tudományos munkának, mitológiai kézikönyvnek szánta mindkettőt, s

¹ Ld. ehhez TATEO (1998: 232–235).

saját korában így is szemlélték ezeket, hiszen olyan történeti-mitológiai kompendiumok voltak, amelyeket több forrásból² állított össze a szerző és történeti, filológiai szempontból értékelt is. Másfelől a *De mulieribus claris* a legkülönbözőbb kritikai megközelítésekhez is anyagot szolgáltatott többek között Christine de Pizan, Chaucer vagy a *Ménagier de Paris* szerzője számára, akik forrásanyagként használták eltérő intenciójú és műfajú írásaikhoz. Boccaccio ez utóbbi munkájában átfogó képet akart adni a női nem jellegéről, történetileg megragadható, a bibliai Évával kezdődő portrék segítségével, ami azt is jelentette, hogy mintegy mítosztalanította az elbeszéléseket, azaz euhémerizáló módszerrel dolgozott, mint pl. Europa esetében: a mítosz szerint Európát Iuppiter, a főisten fehér bika képében rabolta el s vitte hátán a tengeren keresztül, míg Boccacciónál a krétai Iuppiter egy hatalommal bíró férfi, aki hízelgő szavakkal csábította el a leányt, a partra csalta, s hajójával, amelynek jele egy fehér bika volt, elrabolta. Az így előadott történet után olvashatjuk a didaxist: a fiatal lányokat nem jó szabadjára engedni, hogy bárki hízelgő beszédét meghallgassák; majd a mítosz elemeinek összehasonlító vizsgálata következik a különböző szerzőkre való hivatkozással és a kritikai értékeléssel.

A portrék száma 104 és 106 között ingadozik, ezeket főként pogány nőkről, mitológiai és történeti alakokról rajzolta meg a szerző, mert rajtuk keresztül lehetett szemléltetni a nők rossz és jó tulajdonságait és a legkülönbözőbb élethelyzeteket – erre a szentek és az ótestamentumi alakok példamutató életükkel, makulátlan erényükkel nem lettek volna alkalmasak. A pogány múlt nőalakjait bűneikkel és erényeikkel ábrázolja Boccaccio, kritikusan vizsgálja és értékeli őket – ez azt a didaktikus célt szolgálja, hogy a nők megtudják, hogyan kell viselkedni, mit kell elkerülni, avagy mit érdemes még magasabb szinten művelni. Mert a morális tartás, a hűség, az állhatatosság olykor már a pogány nőknél is fellelhető, ez pedig azzal a tanulással szolgálhat a kortárs női olvasó számára, hogy ha már a pogányokban is megvannak ezek az erények, a keresztényeknek ebből okulniuk kell, s felül kell múlni az előbbieket. Ha pedig valaki nem fedezi fel magában ezen erényeket, ahogyan a mű Altavilla

² Többek közt Homéroszt, Cicerót, Vergiliust, Liviust, Ovidiust, Tacitust, Valerius Maximust használta, viszont Plutarkhosz *Mulierum virtutes* című munkáját valószínűleg nem ismerte.

grófnőjének, Andrea Acciaiuolinak szóló ajánlásában írja Boccaccio, akkor szégyellnie és korholnia kell magát amiatt, hogy a pogányok felülmúlják. Arra kell törekednie, hogy mindenki fölé emelkedjék erényében, a külső szépség helyett a belsőt kell előtérbe állítani, s ennek a túlvilágon meglesz a jutalma.³

Ahogy az ajánlásból kiolvasható, a műben foglalt történetek nem csupán az elbeszélés szintjén értelmezhetők, hanem más, mélyebb jelentésük is van, ami a legfelső szinten elvezet az üdvtörténetig. E mögött azt a hermeneutikus modellt lehet felfedezni, amely szerint az írás értelmezésének négy fokozata van,⁴ ezek pedig a befogadó szintjének felelnek meg: a történeti (a *simplices* számára), az allegorikus (az *intelligentes* számára), a morális (a *profecti* számára) és az anagogikus (a *sapientes* számára). Boccaccio műve tehát jóval több, mint egy kronologikus rendbe szedett portrészorozat. Mindemellett túllép a középkori szemléletmódon: az antik szerzőkre alapoz a humanista kultúra jegyében, és merészen újít azzal, hogy csak nőkről ír és filogün, nőpárti megnyilatkozásai is vannak.⁵

Minthogy Boccaccio jó és rossz tulajdonságokat is számba vett és értékítéletet is mondott ennek kapcsán a nőkről, alakjai nem mindig kedvező fényben tűnnek fel – ez megalapozta részlegesen nőgyűlölő (miszogün)⁶ hírét. Christine de Pizan, akit bizvást az első feminista írónak nevezhetünk, akkor született (1364–1365-ben), amikor Boccaccio a *De mulieribus clarison* dolgozott. Életútjának ismeretében jobban megértjük a Boccaccio fenti művével párhuzamba állítható *La Cité des Dames*

³ [...] *quotiens in gentili muliere quid dignum, christianam religionem professa legeris, quod in te fore non senseris, ruborem mentis excita et te ipsam redargue quod, Christi delinita crismate, honestate aut pudicitia vel virtute supereris ab extera; et, provocato in vires ingenio, quo plurimum vales, non solum ne supereris patiari, sed ut superes quascunque egregia virtute coneris [...] memor non pigmentis – ut plereque facitis mulieres – decoranda formositas est, sed exornanda honestate sanctitate et primis operibus; ut [...] non solum hac in peritura mortalitate inter fulgidas una sis, sed ab eodem gratiarum Largitore, hominem exuens, in claritatem suspiciaris perpetuam. Giovanni Boccaccio De mulieribus claris (Iohannes Boccaccio de Certaldo mulieri clarissime Andree de Acciarolis de Florentia Alteville comitisse).*

⁴ Klasszikus példa erre Jeruzsálem négyféle értelmezése: a zsidóság történeti városa, az egyház jelképe, a lélek célja, végül pedig az örök élet égi Jeruzsáleme.

⁵ Ld. KOLSKY (2003), FILOSA (2012: 39–44) hangsúlyozza Boccaccio filogün voltát.

⁶ SHEMEK (2003).

megírásának okait. Olasz származású, szülővárosa Velence, apja, Tommaso di Benvenuto da Pizzano⁷ a bolognai egyetemen orvoslást tanul, majd asztrológiát tanít 12 évig (1344–1356). Híre eljut több európai királyi udvarba, ketten is meghívják: Nagy Lajos király Magyarországra, V. Károly pedig Franciaországba. Az apa a francia király meghívását fogadja el, és 1364-ben vagy 1365-ben, Christine születési évében már Párizsban találjuk. A család csak 3 év múlva követi. Az apa beosztása (orvosként és asztrológusként is működött), a király iránta való rokonszenve és megbecsülése a család számára is kiemelt helyzetet biztosított, Christine számára pedig – az apa felvilágosult hozzáállásának is köszönhetően – az átlagot jóval meghaladó művelődési lehetőséget⁸ és az előkelő körökben való forgolódást, házassága révén is. Már 15 éves korában férjhez ment Étienne de Castel királyi jegyzőhöz és titkárhoz – kapcsolatuk boldog volt, három gyermekük született. Azonban V. Károly 1380-ban bekövetkezett halála véget vetett az apa privilegizált helyzetének. Ezt még tetézte két családi tragédia: az apa elhunyt 1387-ben, férjéé pedig 1390-ben. Christine magára maradt három gyermekével, anyjával és egy elszegényedett rokonnal, akikről neki kellett gondoskodnia. A férje utáni jogos járandóságához sem jutott hozzá, s igen hosszú pereskedés vette kezdetét, melynek során megtapasztalhatta a nőkkel szembeni lenézést és méltatlan bánásmódot. Pénzkeresési lehetőséghez először írkokoskodással, illetve másolással jutott, majd maga is írni kezdett, s részben régi kapcsolatai révén támogatókra is talált. 1395 és 1429 közt seregnyi mű került ki tolla alól a vallási és világi lírától kezdve a prózai alkotásokig. Mindeközben intenzíven művelte magát irodalomban, történelemben, filozófiában, olasz nyelvtudása révén Dante és Boccacciót jól ismerte, latinul is tudott, tehát az antik szerzőket szintén meg tudta közelíteni.⁹ 1402-re már ismert személyiséggé vált, aki

⁷ Innen ered Christine nevének kétféle írásmódja: Pizan (olaszos) vagy Pisan (franciás).

⁸ Christine a *La Cité des Dames* 2, 36-ban Droiture szájába adva mondja erről: „Apád, aki jelentős természettudós és filozófus volt, nem gondolta, hogy a tudomány elsajátítása ártana egy nőnek; s ahogyan tudod, nagy örömmel fedezte fel vonzódásodat az irodalomhoz. De anyád asszonyi véleménye ezzel szemben állt, aki, mint ahogy az a nőknél szokásos, kézimunkákkal akart foglalkoztatni, ezért gyerekkorodban nem tetteél további lépéseket a tudományokban.” (Ford. Tar I.)

⁹ A 2. jegyzetben Boccaccio kapcsán említett szerzők mellett Platon, Arisztotelész és Boethius is hatott rá.

magá gondozta kéziratai képi illusztrálását is; egész műhelyeket foglalkoztatott, s ügyelt a szöveg és kép összhangjára.¹⁰

Saját életében szerzett tapasztalatai, továbbá a 13–14. században megnyilvánuló nőgyűlölet, ami az irodalmi szférában a rendkívül népszerű *Roman de la Rose*-hoz kapcsolódik (a múról szóló vitában [1401–1402] a miszogünök és filogünök csaptak össze), több mű megírására készítette Christine-t a nők védelmében. A nőellenesek ráadásul Arisztotelészre is hivatkoztak, aki szerint a női karaktert mint valami természet-től való tökéletlenséget kell szemlélni, illetve a nő önmagában véve egy hiányos férfi.¹¹ De a teológusok sem maradtak adósok: egy 13. század végi latin munka szerzője, Mathéolus szerint például az Utolsó ítéletkor Ádám visszakapja bordáját, a nők eltűnnek, és nem élvezhetik a Paradisom örömeit.¹²

Christine de Pizan az első nő, aki tiltakozik az antifeministák ellen. Franciaország első nagy irodalmi vitájában,¹³ melynek tárgya a fentebb említett *Roman de la Rose* volt, Christine a párizsi teológussal, Jean Gersonnal fog össze Pierre és Goutier Col, valamint Jean de Montreuil ellen. Christine a műnek és szerzőjének, Jean de Meungnek az előbb említett vitázókkal szemben felrója durva (obszcén) szókincset, azt, hogy lebecsüli a női tisztaságot és dicséri a szexuális promiszkuitást, tagadja a házasság értékét és a házastársak közti őszinte szeretetet. Minthogy a műnek van irodalmi értéke, megítélése szerint ez még veszélyesebbé teszi. Szükségét érzi annak, hogy tanítsa, bátorítsa a nőket. 1405-ben két fontos munkát is ír, az egyik a *Livre des trois vertus*, a másik a *La Cité des Dames*. Előbbiben teljes körű nevelési elveit vázolja fel, s minden társadalmi réteget megcéloz. A jó példa és a vallásos tanítás adják az alapot, a cél pedig a morális bölcsesség elérése. A tudás kötelesség és jótétemény mindenki számára, de önmagában nem elég, az erénynek is társulnia kell hozzá. Az egyházatyák nyomán vallja: a férfi és a nő emberi természete ugyanaz. Clemens Alexandrinus *Stromatájából* vonja le a következtetést saját meggyőződésén és példáján túl: amennyiben a nőknek

¹⁰ MEISS (1974).

¹¹ *De generatione animalium* 4, 6 és 2, 3.

¹² Vö. GABRIEL (1955). Mathéolus *Lamentationes* c. írását 1370 körül Jean le Fèvre fordította le franciára.

¹³ Ld. HICKS (1996: 117–118), HULT (2010).

ugyanolyanok a képességeik, ugyanolyan az alkalmasságuk és tehetségük, mint a férfiaké, akkor megérdemlik ugyanazt a nevelést. A nagy nőalakok jó példájára hivatkozik; ezek tetteit írja le *La Cité des Dames* című művében, szabadon felhasználva Boccaccio *De mulieribus claris* című munkáját.¹⁴ A címet Augustinus *De civitate dei*je ihlette, az allegorikus nőalakok beillesztését pedig Boethius *De consolacione philosophiae*ja. Boccaccio híres nőkről szóló művét már 1401-ben lefordították franciára,¹⁵ így Christine számára mindkét nyelven elérhető volt.

Boccaccio számára a kronologikus rend adta meg a szerkezet alapját, az egyes történeteket pedig a következő séma alapján dolgozta fel: a megrajzolt nőalak neve, rangja, apja, férje neve, foglalkozása (ez akár „prostituált” is lehet), ezt követi néhány mondat arról, hogy miért híresek, majd megnevezi forrásait, ezeket értékeli, olykor rámutat az ellentmondásokra, végül levonja a morális tanulságokat s instruál.

Christine de Pizannál nem a kronologikus séma a rendező elv, hanem a nőalakokat bizonyos tulajdonságaik és teljesítményeik szerint csoportosítja, a történeteket pedig didaktikus céljainak megfelelően formálja át. A keret is eredeti: szimbolikus városkonstrukciót vázol fel, amelybe minden értékes és arra érdemes nőt meghívna, függetlenül a világ elvárásaitól és előítéleteitől. Kitér a nőgyűlölet okaira, ezzel szembeállítja a nők hozzájárulását a társadalom működéséhez, akik épp a társadalom előítéletessége miatt nem tudnak kiteljesedni. A számukra épülő városban három allegorikus nőalak vezeti és segíti Christine-t: Raison (Ész, Értelem), Droiture¹⁶ (Egyenesség, Becsületesség) és Justice (Igazságosság). Attribútumaik a tükör, a vonalzó és a mérleg, ahogyan a mű korabeli illusztrált kiadásaiban is látható. Stilizált öltözéket viselnek, méltóságukat a fejükön lévő aranykorona fejezi ki. Teljesen különböznek a teologikus erényektől (hit, remény, szeretet), de az ókorból örökölt tradicionális erényekkel is csak halvány rokonságban vannak (okosság – *prudentia*, nagylelkűség – *magnanimitas*, erő, bátorság – *fortitudo*, igazságosság – *iustitia*). Raison javasolja Christine-nek a nők városának megépítését, s megígéri, hogy ellátja megfelelő anyaggal. Segít

¹⁴ JEANROY (1922), ROUX (2006: 131).

¹⁵ WILLARD (1984: 135–153) szerint Christine neve is felmerült fordítóként, ROUX (2006: 131) szerint – és ez az elfogadott nézet – Laurent de Premierfait volt az átültető.

¹⁶ Egyes szövegkiadások a *Droiture* írásformát használják.

megépíteni a falakat, bástyákat, védárkokat, Droiture pedig felajánlja vonalzóját az utak, épületek konstrukciójához. Ahogyan épül a város, Christine megtárgyalja a három magasztos nőalakkal, hogy mi a nők igazi természete, hogyan járulnak hozzá a társadalomhoz, miért nem ismerik el őket, mi a nőgyűlölet oka, miért korlátozzák a nőket. Mindezt jelen- és múltbeli történetek illusztrálják. Az alakok kiválasztása, a sorrend, életük tárgyalása konkrét és átvitt értelemben is strukturális elemet alkot: ezen alakok képezik a város és egyúttal Christine művének szerkezetét.¹⁷ A város folyamatos épülésével párhuzamosan (re)konstruálja a történeteket, amelyekben a kiemelkedő nőalakok tehetségét, képességeit, bátorságát, kitartását méltatja mintegy példaként s bátorítás-ként kortársai és a következő generációk számára. A három részből álló mű utolsó könyvében Christine azokkal a nőekkel foglalkozik (házasok, szüzek, szentek), akiket Justice alkalmasnak tart a város védelmére. Ezt a részt az erényes nőiség védelme határozza meg, de Christine nyitottságának jele az, hogy a „bolond nőket”, tehát azokat, akik a bűn örömeinek adták át magukat, szintén oltalmazni akarja: ők is megérdemlik, hogy tanítsák őket, mert ennek révén tudják elkerülni a bűnt. A tökéletes város utópikus képének¹⁸ megfestésével Christine nevelni, bátorítani, saját értékeik és érdekeik felismerésére buzdítani, egyszerűen emancipálni akarta a nőket.

Érdeemes megvizsgálunk a két szerző feldolgozása közti különbséget két példa kiragadásával: hogyan értelmezték Dido és Lucretia alakját. Boccaccio három művében is foglalkozik Dido alakjával: az *Amorosa visionéban*,¹⁹ a *De casibus virorum illustrium* 2, 10–11-ben²⁰ és a

¹⁷ Az elbeszélés módja, a narratív szekvenciák szerepe, ezeknek az allegorizálással való összefüggése, valamint önmaga személyének bekapcsolása (számos alkalommal használja az „én, Christine” formulát) különösen érdekessé teszi a művet. Ld. ehhez QUILLIGAN (1991).

¹⁸ Ld. ehhez ZIMMERMANN (2000: 567–578).

¹⁹ 1342–1343-ban írta az első változatot, 1355–1360 között átdolgozta. Az 50 énekből álló terzinákban írt költemény 15–29. éneke foglalkozik Amor triumfusával, ebben a részben nagy teret kap Dido.

²⁰ Boccaccio itt Vergilius helyett a korábbi és az utána következő történetírókra támaszkodik. Karthago alapításáig még nagyjából a vergiliusi történet szerepel, de Boccacciónál Dido nem találkozik Aeneasszal (*De mulieribus* 42, 13: ... *adveniente Enea troiano numquam viso*). A férjhez való hűség szép példajaként mutatja be Didót, aki ezen felül a *castitas*, *pudicitia* és a halál megvetésének exempluma.

De mulieribus claris 42-ben. Utóbbiban Justinus alapján írja meg Dido történetét. A teljes művön végigvonul a tisztaság gondolata, ez itt is domináns, kiegészülve a fel nem adott özvegység dicséretével. (Boccaccio mélyen elítélte azon kortársnőit, akik nem hogy egyszeri, de többszöri megözvegyülés után is újra meg újra házassági kapcsolatra léptek – a *Dekameron*ban is találunk erre vonatkozó példákat.) A történet elbeszélését azzal indokolja a szerző, hogy le akarja mosni Didóról a foltot, amely özvegységével kapcsolatban szennyezte be. Egészen az elejétől kezd, a fóníciaiak városalapításaival, a királyok sorával, majd Dido házasságával Sychaeusszal, ennek megöletésével és Dido menekülésével, kincsmentési cselével folytatja, azután Karthago alapítását, Dido messze földön elterjedt jó hírét, egyedülálló szépségét és a numida király házassági szándékait részletezi. Utóbbi Dido visszautasítása esetére háborúval fenyegetőzik, a város vezetői megijednek, csellel ráveszik királynőjüket, hogy mondjon igent. Dido felhatalmazza őket az esküvői időpont megbeszélésére, de közben már menekvésén gondolkozik, ami nem lehet más, csak a halál. S szent özvegysége megvédésének jegyében máglyát rakat (amit a kívülállók természetesen nem így értelmeznek), s a máglyára felhágva kardot ragadván megöli magát. Ebben csúcspontja az elbeszélés és az özvegység fel nem adásának dicséretében, melyből a keresztényeknek is tanulniuk kell. Természetes, hogy a történet ilyen hangsúlyai mellett Aeneast nem lehetett szerepeltetni, legfeljebb úgy, hogy nem találkozott Didóval.

Christine de Pizan az életbölcesség, körültekintés, kitartás, nemes gondolkodás, erényesség példájaként hivatkozik Didóra az első könyv 46. fejezetében. Ő is elbeszéli származását, Sychaeusszal való kapcsolatát, menekülését, Karthago megalapítását és szól kiváló uralkodói erényeiről, amelyek férfihez méltóak (ezért kapta a Virago nevet) – de a hangsúly mindenütt azon van, hogy az ilyen, férfiaknak való feladatokat egy nő is meg tudja oldani, hírnévre tehet szert, amit legfeljebb a szerencsésekre irigy Fortuna tud lerombolni, amit meg is tesz Dido esetében. Az első könyv tematikájába nem illett volna bele a szerelmi történet, így ezt a másodikra hagyta Christine (1, 46 végén jelzi is, hogy még visszatér Didóra), amelyben tovább folytatódik a város építése; hogyan, kiknek a segítségével alakul belső része, s kik népesítik be. Itt többek közt a nők derekasságáról, hűségéről, önfeláldozásáról esik szó, mely tulajdonságokban nem alábbvalóak a férfiaknál, sőt, felül is múlják őket.

Az 55. történet szól Didóról mint a női szerelem állhatatosságának példájáról. Bizonyos fokig Vergiliust követi itt Christine, de abban már eltér, hogy a két szereplő szerelmének mértékét egybeveti: Dido szerette jobban Aeneast; Aeneas távozását viszont nem isteni beavatkozás eredményének s a rárótt feladat teljesítése kényszerének tudja be, hanem hűtlen és már-már azt mondhatnánk, hitvány elhagyással vádolja meg a trójai hőst. Dido az erkölcsi győztes ebben a beállításban, s még szerelme mértéke is, amely mérhetetlen, megnemesíti: ebben való megcsalottsága miatt mond le minden örömről és magáról az életről is. A nemes királynő siralmas vége – ebben lehet összefoglalni Christine értékelését a történet elbeszélésének végén. Ahogyan az első könyvben a nők által alapított városok sorában Karthago Róma ellenpéldája volt, úgy itt is szembe állítja Dido nagyvonalú vendégszeretetét Aeneas hűtlen hálatlanságával. Boccaccióval szemben Christine itt nem az özvegyi hűséget (melynek egyébként ő maga eklatáns példája volt: nem ment újra férjhez, s férjét mindig szerető emlékezetében őrizte), hanem a túlradó szerelemre való képességet és az abban való kitartást dicséri.

Lucretia története jól ismert Liviustól, ezt mindkét szerző ismerte, Christine pedig a boccacciói változatot is, akárcsak Dido esetében. Boccaccio Lucretiája kiemelkedik szépsége és tisztessége révén. A hadba vonult férfiak elhatározzák, hogy ellenőrzik asszonyaikat – egyedül Lucretiáról bizonyosodik be, hogy tisztességes módon viselkedik. Tarquinius Superbus fiában gerjedelem ébred a nő iránt, s titokban meglátogatja, rokonságára hivatkozva. Éjjel Tarquinius karddal beront hozzá, halállal fenyegeti, ha ellenáll, de Lucretia kitart. Ekkor a férfi aljas eszközhöz folyamodik: megöli, mondja, de egy szolgájával együtt, és házasságtöréssel vádolja majd meg. Lucretia félvén becsülete ilyenén elvesztésétől, enged neki, de reggel testvérének és egy rokonnak elmondja az esetet s megöli magát.

Christine a 2, 44-ben Droiture-rel beszélgetvén a sok szép, jó erkölcsű nő története után megjegyzi, hogy az viszont szomorúsággal tölti el, amikor a férfiak azt állítják, hogy a nők szeretik, ha megerőszakolják őket. Droiture annak igazolására, hogy ennek épp az ellenkezője igaz, s a nők számára a legnagyobb fájdalmat jelenti, Lucretia példáját hozza fel. Az itt olvasható történet legfeljebb apró mozzanatokban tér el Boccaccio

változatától,²¹ de a végkicsengés különböző. Az olasz írónál Lucretia amellet, hogy helyreállította saját becsületét, Róma szabadságát is meg hozta tettének következményeként. Christine de Pizan számára nem a köztársasági Róma megszületése a lényeges, hanem az, hogy Lucretia öngyilkosságával nemcsak a saját, hanem minden nő jövődjének becsületét is megvédte. És azt is kinyilvánította, hogy a nők nem szeretik, ha megerőszakolják őket – ez Christine szerint főbenjáró bűn.

A példákat és az egybevetést tovább lehetne folytatni, s ezek is egyértelművé tennék, hogy mindkét szerző a maga koncepciójához igazította a történeteket, a források szövegeihez képest kiemelésekkel, kihagyásokkal, következtetéseikben pedig többször is átértelmezéssel. Ha kissé nagyobb távlatból szemléljük a két fentebb tárgyalt kompilatív művet, azt mondhatjuk, hogy Boccacciónál helyenként – humanista beállítottsága ellenére – fel lehet fedezni a középkori felfogás nyomait, Christine de Pizan viszont már egy új nőképet²² teremt meg, korát is jócskán megelőzven.

Felhasznált irodalom

- BENSON 1992 P. J. BENSON, *The Invention of the Renaissance Woman: The Challenge of Female Independence in the Literature and Thought of Italy and England*, Pennsylvania, 1992.
- FILOSA 2012 E. FILOSA, *Tre studi sul 'De mulieribus claris'*, Milano, 2012, 39–44.
- GABRIEL 1955 A. E. GABRIEL, *The educational ideas of Christine de Pisan*. Vol. XVI/1, 1955.
- HICKS 1996 E. HICKS, *Le Débat sur le Roman de la Rose*, Genève, 1996.
- HULT 2010 D. HULT (ed.), *Debate of the Romance of Rose*, Chicago, 2010.
- JEANROY 1922 M. JEANROY, *Boccace et Christine de Pisan De claris mulieribus*, Romania, 48 (1922), 93–115.
- KOLSKY 2003 S. D. KOLSKY, *The Genealogy of Women: Studies in Boccaccio's De mulieribus claris*, New York, 2003.
- MEISS 1974 M. MEISS, *French Painting in the Time of Jean de Berry: The Limbourgs and their Contemporaries I-II.*, New York, 1974.
- QUILLIGAN 1991 M. QUILLIGAN, *The Allegory of Female Authority. Christine de Pizan's Cité des Dames*, Ithaca – London, 1991.
- ROUX 2006 S. ROUX, *Femme de la tête, dame de coeur*, Paris, 2006.

²¹ Az ő Lucretiája mintha felelősnek érezné magát a történetekért.

²² Ld. ehhez BENSON (1992).

- SHEMEK 2013 D. SHEMEK, *Doing and Indoeing: Boccaccio's Feminism*, in: V. Kirkham – M. Sherberg – J. L. Smarr (eds.), *Boccaccio. A Critical guide to the Complete Works*, London, 2013, 195–204.
- TATEO 1998 F. TATEO, *Boccaccio*, Roma – Bari, 1998.
- WILLARD 1984 C. C. WILLARD, *Christine de Pisan. Her Life and Works*, New York, 1984.
- ZIMMERMANN 2000 M. ZIMMERMANN, *Utopie et lieu de la mémoire féminine: La Cité des Dames*, in: E. Hicks – D. Gonzales – Ph. Simon (eds.), *Au Champ des Écritures, IIIe Colloque international sur Christine de Pizan*, Lausanne 18–22 juillet 1998, Paris, 2000, 567–578.

Boccaccio and Christine de Pizan on famous women

Christine de Pizan is a prolific writer and one of the first representatives of feminist literature. In La Cité des Dames (The City of Dames), written in defence of women, she selects famous female figures from ancient authors and from Boccaccio's various works on female heroes, but especially De mulieribus claris, but interprets their roles and fates in a very different way from the Italian humanist who served as a model. The paper will introduce the structure and the imaginative construction of La Cité des Dames, and will then illuminate the different approaches of Boccaccio and Christine de Pizan through the examples of Dido and Lucretia.

Keywords: Boccaccio, Christine de Pizan, misogyny, feminist literature